

ÎN ATENȚIA SCRITORILOR: TEATRUL LA TELEVIZIUNE

Cine urmărește mișcarea noastră artistică este dator să consemneze apariția în ultima vreme a unei modalități specifice de expresie — emisiunile teatrale ale televiziunii. Stadiul în care se află ele în prezent ne permite și ne îndreptățește totodată să tragem anumite concluzii asupra trăsăturilor lor caracteristice, care le deosebesc de artele mai vechi, ca teatrul sau cinematograful.

În linii mari, aceste emisiuni se împart în două categorii: transmisiile exterioare, din săli, ale spectacolelor, și reprezentațiile din studio. La rîndul lor, acestea din urmă se divid în spectacolele luate din repertoriul teatrelor și transmise din studio după o repetiție sau două, și spectacolele pregătite special, într-o perioadă mai mare, de Studioul de Televiziune.

În ce domeniu se manifestă mai pregnant individualitatea artistică a televiziunii? Fără îndoială că și într-o transmisie exterioară, televiziunea redă realitatea dintr-un anumit punct de vedere sau, mai bine spus, aruncă o privire nouă asupra ei. Cel care urmărește pe ecran transmiterea unei reprezentații teatrale, va încerca senzații diferite de cele ale spectatorilor din sală. Între realitate și telespectator se interpune operația decupării imaginilor, cu alte cuvinte, realitatea îi apare acestuia selecționată. Cine ar putea tăgădui că această selecție, care trebuie să se facă în funcție de conținutul și însemnătatea scenelor respective, nu e condusă de anumite criterii artistice, dobîndite prin cunoașterea temeinică a artei cinematografice, teatrale, a artelor plastice etc.? Credem, însă, că ar fi hazardat să vorbim — cel puțin în stadiul actual — despre existența unei arte (în sensul propriu al cuvîntului) în domeniul transmisiilor.

Un mod specific de expresie a început să se contureze efectiv în emisiunile teatrale¹ realizate din studio, mai cu seamă în cele pregătite special de televiziune. Scopul rîndurilor de față este de a demonstra aceasta bazîndu-ne pe experiența acumulată de Studioul nostru de Televiziune.

TEATRUL LA TELEVIZIUNE ARE LEGI ARTISTICE SPECIALE?

După cum se știe, orice artă nouă se călăuzește în primele faze de dezvoltare după legile celei din care a luat naștere. Mult timp s-a spus despre cinematografie că este teatru filmat. Amatorii definițiilor lapidare s-au grăbit să eticheteze televiziunea fie cu titlul de „cinematograf la domiciliu“, fie cu acela de „teatru pe cîteva sute de centimetri pătrați“. Tributară, în multe privințe, deopotrivă teatrului și cinematografiei, televiziunea a oscilat și mai oscilează încă între aceste două arte. Mai evidentă este tendința de a o identifica cu cinematografia, tendință vizibilă și în cîteva articole (de altfel, interesante și judicioase, sub raportul observațiilor concrete), publicate în „Contemporanul“ de regizorul de film Mircea Drăgan. Dar televiziunea nu va deveni niciodată o artă pe deplin încheagată, dacă va continua să oscileze, dacă nu-și va găsi o cale specifică, asimilînd bineînțeles cuceririle artelor mai vechi și, în primul rînd, ale teatrului și filmului.

¹ denumire convențională a spectacolelor de televiziune.

Prin ce se deosebește televiziunea atât de teatru, cât și de film? Principiile fundamentale ale reprezentăției teatrale — și anume vizibilitatea spectatorului asupra întregului spațiu în care se desfășoară acțiunea, invariabilitatea, odată determinată, a distanței dintre spectator și scenă și neschimbarea, în tot timpul spectacolului, a unghiului de vedere, a perspectivei spectatorului — sînt, evident, inaplicabile în televiziune. În schimb, mult mai aproape se află posibilitățile ecranului mic de cele ale filmului: variabilitatea, în cadrul aceleiași scene, a distanței dintre spectator și scenă, „variind în același timp și dimensiunea scenei din cadrul și compoziția imaginii”; „desfacerea în detalii a imaginii de ansamblu a scenei întregi”; și, în sfîrșit, „potrivirea (unghiul de vedere, perspectiva) imaginilor de detaliu, variabile și în cadrul scenei” (Bella Balazs — *Arta filmului*). Deși televiziunea are multe contingențe cu filmul, în ceea ce privește modul de expresie, ea se deosebește totuși și de acesta prin cîteva particularități proprii.

O trăsătură fundamentală a spectacolului de televiziune este aceea că se desfășoară „pe viu”, că are continuitate. Posibilitatea montajului (adică aranjarea, după filmare, a imaginilor descompuse, într-o anumită ordine) — care joacă un rol atât de important, aproape decisiv, în arta filmului — este exclusă aici. Reprezența din studioul de televiziune decurge ca la teatru, actorii debitîndu-și rolurile în ordinea indicată în text, deoarece în spectacol există aceeași succesiune în timp a scenelor ca și în scenariu. Sînt cazuri cînd anumite episoade din scenariu, în special cele desfășurate în exterior, se filmează, combinîndu-se după aceea fragmentele respective cu reprezentația din studio. Așa s-a procedat, de pildă, la emisiunea *Incurcătura*, cînd circulația personajelor pe ulițele satului a fost filmată în exterior. În cazurile acestea s-a lucrat ca în cinematografie, filmarea făcîndu-se pe porțiuni și în cu totul altă ordine decît cea din scenariu. Continuitatea, de care vorbeam înainte, a fost ruptă. Nu socotim însă esențiale pentru modalitatea specifică de expresie a televiziunii, aceste scurte episoade filmate și interpolate ulterior în emisiune. *Caracteristic emisiunilor teatrale, în stadiul actual, rămîne spectacolul „ viu” din studio, retransmis simultan cu ajutorul camerelor de luat vederi.*

Lipsită de posibilitatea montajului, televiziunea întrebunțează totuși, după cum am mai arătat, limbajul filmului. Specificitatea noului limbaj al filmului provine din utilizarea camerei mobile, care a desființat distanțele fixe dintre spectator și scenă, precum și invariabilitatea unghiului de vedere, existente în teatru. Marele cîștig al cinematografiei, descompunerea în imagini de detaliu a obiectului aflat în fața aparatului de luat vederi, este folosit din plin la televiziune. Imaginile de prim plan care conferă în primul rînd filmului putere de convingere, capacitate de seducție, defilează și pe micul ecran al televiziunii, dezvăluind resorturile intime ale vieții sufletești. Reliefarea microfizionomiei este într-un înalt grad specifică televiziunii.

Iată deci, în linii mari, ceea ce apropie și îndepărtează totodată televiziunea de teatru și de film. Ar fi greșit să înțelegem de aici că noul mod de expresie constituie un gen hibrid, deoarece nu e nici teatru, nici film, și că valențele sale artistice sînt minore. Este adevărat că în prezent televiziunea (ne referim la emisiunile din studio) nu și-a conturat pe deplin profilul, că se află în stadiul în care își descoperă abia legile specifice. Cu toate acestea, se poate spune de pe acum că televiziunea este pe cale de a deveni o artă autonomă, cu trăsături distincte, artă care se formează prin sinteza mijloacelor de expresie ale teatrului și filmului.

În făurirea acestei sinteze proprii, trebuie avut în vedere și spectatorul căruia i se adresează. Televiziunea are de-a face cu un spectator *nou*, cu o stare de spirit deosebită de cea a publicului de la teatru sau de la cinematograful.

comod în fotoliu, așezat în decorul său familial, telespectatorul are pretenția ca televiziunea să i se adreseze individual, pe un ton cât mai intim, cât mai amical. Desprins de influența reacției colective a sălii, care de obicei constituie un factor însemnat în determinarea unei anumite stări de spirit, posesorul televizorului este spectatorul cel mai exigent, cel mai neîndurător față de tot ce e fals și artificial.

Dacă în posibilitățile filmului stau marile montări, înregistrarea unor imagini fascinante din natură, care uneori ne fac să trecem cu vederea deficiențele de interpretare, emisiunea de televiziune din studio, lipsită de aceste mijloace, trebuie să se bazeze într-o proporție covârșitoare pe resursele actorilor. Rolul actorului de televiziune devine astfel extraordinar de important. El trebuie să joace cu o puternică concentrare interioară; fără o trăire autentică, sinceră, fără o mare sobrietate și simplitate în interpretare, nu va izbuti să-și convingă auditorii. Realizările de până acum ale studioului nostru ne-au dovedit că nici un fel de trucaje — posibile într-o oarecare măsură, desigur redusă, la televiziune —, nici de-săvârșita acuratețe tehnică (care la începutul funcționării studioului a reprezentat o problemă vitală), nu pot suplini cusururile interpreților.

EXIGENȚELE SCENARIULUI

Baza ideologico-artistică a emisiunilor teatrale o constituie scenariul. Dacă socotim teatrul la televiziune un gen artistic aparte, atunci și textul scris pentru el va trebui să se deosebească de piesa de teatru și de scenariul cinematografic, va trebui să respecte anumite exigențe specifice.

Faptul că restrânsul cadru al studioului limitează mișcările interpreților, care evoluează aproape ca pe o scenă de teatru, excluzând totodată (în afara scurtelelor filmări amintite) reprezentarea autentică a naturii, ar putea să ne ducă la concluzia inexistenței vreunei deosebiri importante între textul dramatic și scenariul de televiziune. Cuvîntul, dialogul au o parte mult mai mare în scenariul „TV” decît în cel cinematografic, care poate să ne ofere scene întregi cu o abundență și varietate de imagini ce ne dispensează de existența cuvintelor. Această preponderență a dialogurilor în emisiunile teatrale ale televiziunii i-a determinat pe realizatori să apeleze la început numai la piese. Experiența a demonstrat însă că piesele de teatru, în forma lor originală, nu sînt prea adecvate emisiunilor, că televiziunea nu va reuși să se individualizeze pe plan artistic dacă nu va utiliza texte special redactate pentru ea.

Limbajul folosit de televiziune, foarte apropiat de cel cinematografic, nu se poate mulțumi numai cu dialogurile. Ceea ce aduce în plus televiziunea față de teatru sînt acele imagini de detaliu, care luminează amănuntul semnificativ, imperceptibil pentru spectatorul aflat la o distanță apreciabilă de scenă și cu vederea risipită asupra întregului spațiu scenic. Un text care nu exploatează aceste nebănuite posibilități provenite din utilizarea imaginilor de detaliu, este condamnat de la început. Iarăși, spre deosebire de teatru, spectacolul de televiziune nu are voie să fie alcătuit din scene puține și lungi, cu nesfîrșite discuții. Scene scurte și variate, dialoguri concentrate, imagini edificatoare care să spună uneori mai mult decît orice cuvinte, iată ce trebuie să conțină un bun scenariu de televiziune. Și lungimea lui este dictată de anumite imperative: s-a constatat că o emisiune din studio care depășește o oră și jumătate, în general, obosește.

Printre condițiile specifice ale scenariului de televiziune trebuie s-o socotim și pe aceea referitoare la numărul personajelor. Este mult mai bine ca atenția telespectatorilor să fie concentrată asupra unui număr redus de personaje. Sce-

nariul-frescă, cu nenumărate tipuri episodice, neglijând conturarea precisă a câtorva personaje centrale, nu dă rezultate potrivite. Dimpotrivă, confruntarea pe întreg parcursul emisiunii a unor eroi pregnant individualizați este urmărită cu mult mai mare interes de către telespectatori. Emisiuni reușite, ca *Oaspetele din faptul serii*, *Un flăcău pe plac*, *Cel mai fericit om din lume* sau *Într-o haltă*, au demonstrat cu prisosință acest adevăr.

Fără a dispune de o experiență îndelungată, Studioul de Televiziune din București ne oferă, prin repertoriul emisiunilor teatrale, câteva concluzii demne de a fi luate în considerație. Spectacolele noastre s-au bazat de la început pe adaptări speciale ale operelor literare (îndeosebi ecranizări ale unor schițe și nuvele) și nu pe piese jucate în forma lor originală. Chiar în cazul reprezentării unor piese ca, de pildă, *Inspectorul de poliție* de J. B. Priestley sau *Te voi găsi* de Lev Oșanin s-au făcut adaptări importante pe linia specificului televiziunii, care — bineînțeles — au ținut seamă de esența lucrărilor respective. Reușita emisiunilor citate a arătat că urnărirea cu consecvență a adaptării lucrărilor jucate a fost de bun augur.

Scenariile originale sînt deocamdată — ca de altfel și în cinematografie — o raritate. De aceea, repertoriul televiziunii este alcătuit, în marea lui majoritate, din ecranizări. E limpede că ecranizările făcute după nuvele sau schițe acordă scenaristului posibilități mai largi de desfășurare a fanteziei sale decît adaptările de piese iar regizorul îi facilitează găsirea unor rezolvări interesante. Trebuie înțetătenită ideea că prelucrarea unei nuvele pentru micul ecran este o operație literară creatoare, și nu o simplă transcriere în dialoguri a unor pasaje narative. Emisiunea teatrală de televiziune trăiește prin valoarea și pregnanța tipurilor reprezentate — iar dacă o ecranizare nu ne oferă asemenea tipuri, ea este sortită eșecului. Poate mai puțin dificilă, însă la fel de importantă este și adaptarea pieselor de teatru. Adaptatorul — care îndeobște este și regizorul spectacolului — ar comite cea mai mare greșală dacă și-ar limita munca numai la amputarea unor scene și replici, pentru a ajunge la dimensiunea cerută. Acceptînd ideea că la televiziune nu se face teatru, ci o artă cu caracteristici proprii înrudită și cu teatrul și cu filmul, adaptatorul va trebui să transcrie piesa în limbajul acestei arte. Altfel, munca sa este în cele din urmă rudimentară și dăunătoare.

Colaborarea cu scriitorii, fie pe calea scenariilor originale sau a ecranizărilor, este în momentul de față deosebit de necesară televiziunii. Pofta micului ecran pentru materialul scris este uriașă. Merită subliniat faptul că în calea acestei colaborări stau mult mai puțin obstacole tehnice decît la cinematografie. Un scriitor care va urmări un timp emisiunile și va face cîteva vizite prin studio, își va putea însuși, cu destulă ușurință, cunoștințele de specialitate necesare redactării unui scenariu.

În centrul colaborării cu scriitorii trebuie să se situeze înfăptuirea unor scenarii și ecranizări inspirate din actualitate. Născută cu scopul fundamental de a fi o oglindă a actualității, televiziunea are datoria de a îndeplini acest scop și pe plan artistic. Și cînd spunem aceasta, ne gîndim nu numai la faptul că în țara noastră înfățișarea actualității, a construcției socialiste, dobîndește o profundă valoare educativă, ci și la acela că însăși structura televiziunii pretinde preponderanța tematicii actuale. Cerînd o economie maximă de decoruri și personaje, montări cît mai simple, refuzînd „mașinăriile” istorice complicate ecranul televizorului este foarte potrivit pentru a reprezenta oameni ai zilelor noastre. Telespectatorul știe că teatrul și, în special, filmul dispun de mijloace incomparabil superioare pentru înfățișarea subiectelor istorice și nu va emite niciodată pretenția de a le urmări pe ecranul televizorului său. De aceea nu este exagerat a spune că pentru autori televiziunea constituie o școală a scrisului inspirat din contemporaneitate.

***

Televiziunea se afirmă din ce în ce mai mult ca una din descoperirile importante ale secolului nostru, ca unul din mijloacele care revoluționează viața culturală a omenirii. În statul nostru socialist, ea constituie unul din cele mai eficiente mijloace de propagandă, o armă ascuțită a partidului clasei muncitoare în lupta pentru făurirea conștiinței socialiste a poporului. Realizările de pînă acum ale televiziunii romîne ne îndreptătesc să credem că ea se va impune cît de curînd ca o artă nouă, plină de vigoare, capabilă, alături și deopotrivă cu celelalte arte, să oglindească cu măiestrie prefacerile revoluționare din patria noastră.